Jak mierzyć efektywność nauczania przedmiotu?

czyli skąd wiemy, że uczeń się uczy?

WARSZAWA 5 czerwca 2025

Czym jest mierzenie efektywności nauczania przedmiotu, czyli gdzie jest istota?

Mierzenie efektywności nauczania przedmiotu polega na ocenie, w jakim stopniu proces dydaktyczny (czyli sposób nauczania) przyczynia się do osiągnięcia zamierzonych celów edukacyjnych przez uczniów. W praktyce to sprawdzenie, czy uczniowie:

- **Opanowali wiedzę i umiejętności** przewidziane w podstawie programowej danego przedmiotu.
- **Rozwijają kompetencje** (np. myślenie krytyczne, współpracę, rozwiązywanie problemów), które są celem edukacji.
- **Utrzymują motywację i zainteresowanie** danym przedmiotem.

Zanim odpowiemy „jak?” zastanówmy się „po co?”

Poprawa jakości nauczania

- Umożliwia identyfikację skutecznych metod dydaktycznych.
- Pomaga wykrywać słabe punkty w nauczaniu, które wymagają korekty.
- Wspiera rozwój zawodowy nauczycieli przez analizę ich pracy.

CO JEST SKUTECZNE?

Ocena realizacji celów edukacyjnych

- Sprawdza, czy uczniowie osiągają zamierzone efekty kształcenia (np. wiedzę, umiejętności, kompetencje społeczne).
- Pozwala określić, czy program nauczania jest odpowiednio realizowany.

CZY OSIAGAMY POSTAWIONE CELE?

Wspieranie nauczyciela w podejmowaniu decyzji

- Pomaga dostosować metody nauczania do potrzeb konkretnej grupy uczniów.
- Wskazuje, które tematy wymagają powtórzenia lub innego podejścia dydaktycznego.

JAKIE TREŚCI POWTÓRZYĆ, JAK DOSTOSOWAĆ METODY?

Monitorowanie postępów uczniów

- Pozwala nauczycielowi i uczniom śledzić postęp w nauce.
- Pomaga w szybkiej interwencji, jeśli ktoś ma trudności.

JAK UCZYNIĆ PROCES KSZTAŁCENIA ŚWIADOMYM?

Zanim odpowiemy „jak?” zastanówmy się „po co?”

Rozliczalność szkoły i systemu edukacji

- Umożliwia ocenę skuteczności pracy szkół, zespołów nauczycielskich i pojedynczych nauczycieli.
- Często służy instytucjom nadzorującym (np. kuratorium) do oceny funkcjonowania placówki.

JAK „ROZLICZAĆ ODPOWIEDZIALNOŚĆ”?

accountability

Usprawnianie procesu nauczania

- Na podstawie danych można modyfikować programy nauczania.
- Można wdrażać innowacje pedagogiczne i nowe technologie w oparciu o dowody skuteczności.

JAK POPRAWIAĆ PROCES NAUCZANIA?

Zwiększanie motywacji uczniów i nauczycieli

- Jasne cele i mierzalne efekty pomagają uczniom lepiej zrozumieć sens nauki.
- Dla nauczyciela stanowią potwierdzenie sensu jego pracy i motywację do dalszego rozwoju.

JAK „USKRZYDLAĆ”?

PO CO?

1. Aby **poprawić jakość edukacji** – zidentyfikować, co działa dobrze, a co wymaga zmiany.
2. Aby **dobierać skuteczniejsze metody dydaktyczne**.
3. Aby **dopasować nauczanie do potrzeb uczniów**.
4. Aby **rozliczać szkoły i nauczycieli z wyników pracy**

Metody pomiaru efektywności – jak jest?

SPRAWDZIANY (testy, kartkówki) - oceniane stopniami, punktami, w skalach procentowych, czasem informacja zwrotna *często mają największą wagę w ocenianiu*

ODPOWIEDZI USTNE – stopnie, czasem informacja zwrotna *sprawdzana jest wiedza, ale także sposób wypowiedzi i logiczne myślenie,*

ZADANIA DOMOWE (?) – nie oceniane stopniem (plusy i minusy sumujące się na stopień?) *powszechne są głosy, że brak oceniania stopniami spowodował brak „motywacji" do robienia zadań*

AKTYWNOŚĆ – *plusy i minusy sumujące się na stopień lub dodatkowe punkty wpływające na ocenę końcową*

PROJEKTY, PREZENTACJE, DODATKOWE PRACE *oceniane za zawartość merytoryczną, estetykę, sposób przedstawienia*

ZESZYT / PORTFOLIO *oceniana jest SYSTEMATYCZNOŚC I STARANNOŚĆ*

EGZAMINY – oceniane w skali procentowej

Metody pomiaru efektywności – jak jest?

W PRAKTYCE DOMINUJĄ SPRAWDZIANY I OCENY WYRAŻONE STOPNIEM. UCZNIOWIE RZADKO ZNAJĄ KRYTERIA DOBRZE WYKONANEGO ZADANIA / KRYTERIA SUKCESU. Najczęściej na początku roku szkolnego, jednorazowo są zapoznawani z wymaganiami wobec nich.

Przykłady wskaźników pomiaru zestawionych z metodami pomiaru

OBSZAR	WSKAŹNIK EFEKTYWNOŚCI	METODA POMIARU
WIEDZA MERYTORYCZNA	% uczniów poprawnie rozpoznających instytucje państwowe	Test wiedzy, quiz, zadania otwarte
	Średni wynik z testu o strukturze państwa i konstytucji	Standaryzowany test lub sprawdzian
	Liczba uczniów poprawnie definiujących pojęcia kluczowe (demokracja, konstytucja)	Kartkówka, wypowiedzi ustne, prace pisemne
UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNE	% uczniów potrafiących przygotować petycję lub list do władz	Zadanie projektowe, ocena pracy pisemnej
	Liczba uczniów biorących udział w symulacjach wyborów lub debatach	Obserwacja nauczyciela, lista obecności, raport z aktywności
	Liczba uczniów wskazujących sposoby działania obywatelskiego	Wywiady, ankiety, test z zadaniami otwartymi
POSTAWY OBYWATELSKIE	Liczba uczniów aktywnych w samorządzie uczniowskim	Dane z dokumentacji szkolnej
	Liczba projektów obywatelskich zrealizowanych przez uczniów	Raporty z projektów, prezentacje
	Liczba inicjatyw uczniów wpływających na życie szkoły lub społeczności lokalnej	Spis inicjatyw, opinie dyrekcji, media szkolne

Przykłady wskaźników pomiaru zestawionych z metodami pomiaru

OBSZAR	WSKAŹNIK EFEKTYWNOŚCI	METODA POMIARU
AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I SZKOLNA	Liczba uczniów aktywnych w samorządzie uczniowskim	Dane z dokumentacji szkolnej
	Liczba projektów obywatelskich zrealizowanych przez uczniów	Raporty z projektów, prezentacje
	Liczba inicjatyw uczniów wpływających na życie szkoły lub społeczności lokalnej	Spis inicjatyw, opinie dyrekcji, media szkolne
POSTĘP I ROZWÓJ	Różnica w wynikach testu wiedzy (pre-test vs post-test)	Test diagnostyczny na początku i końcu cyklu nauczania
	Wzrost samooceny kompetencji obywatelskich	Ankieta samooceny
	Zwiększone zaangażowanie uczniów w działania na rzecz szkoły/społeczności	Porównanie liczby aktywności w semestrze/roku

Korzyści i wady oceny sumującej

KORZYŚCI	**WADY**
Jasny i prosty komunikat – pozornie łatwo jest zrozumieć, co oznacza dana ocena. Łatwo jest porównać.	Nie daje informacji zwrotnej – nie wiadomo, co dokładnie poprawić.
Może motywować do nauki i poprawy wyników, bo uczniowie chcą mieć dobre oceny. Pomagają wyznaczyć „cel” (chcę mieć „4”)	Może powodować stres i zniechęcenie u uczniów. Uczniowie boją się ocen i martwią „co dostaną”. Niski stopień jest karą, czasem pomimo starań, więc może demotywować.
Pomaga podejmować decyzje o promocji czy wyborze dalszej ścieżki edukacji.	Sprzyja porównywaniu się i presji między uczniami. Buduje poczucie niższej wartości i rodzi rywalizację.
Ułatwia dokumentację szkolną (np. świadectwa, dzienniki).	Nie uwzględnia postępów i procesu uczenia się. Skupia się na wyniku końcowym, a nie na procesie/postępie.
	Może być niesprawiedliwa z powodu różnic między nauczycielami (różnice wymagań, styl nauczania, oceniania, sympatie).

Metody pomiaru efektywności – jak warto aby było?

- Monitorowanie postępów ucznia – ciągła obserwacja procesu przez nauczyciela – informacja zwrotna dawana uczniowi.
- Samoświadomość ucznia – wie jak się uczy, analizuje swój proces, dostrzega postępy, podejmuje autorefleksję.
- Nieustający dialog pomiędzy nauczycielem i uczniem dotyczący procesu uczenia się – w tym komunikowanie o potrzebach (w dwie strony). Dla dialogu mało adekwatne jest „karanie”.
- Zadania edukacyjne opatrzone kryteriami dobrze wykonanego zadania, dające możliwość wyboru, mobilizujące do współpracy, uruchamiające różne poziomy poznawcze.
- Ok zeszyt (portfolio) i inne sposoby dokumentowania pracy ucznia, czyli analiza prac uczniowskich.
- Współpraca uczniów polegająca na uczeniu się od siebie nawzajem także dzięki koleżeńskiej informacji zwrotnej („wyręczenie” nauczyciela)
- Trwałość efektów uczenia się – wiedza i umiejętności są utrzymywane w czasie, a nie tylko na czas „zaliczenia”. Uczeń potrafi je przypomnieć / zastosować po dłuższym czasie.

Korzyści i ograniczenia oceny kształtującej

Korzyść	Ograniczenia
Wspiera proces uczenia się Uczniowie lepiej rozumieją, czego mają się nauczyć i co oznacza sukces.	**Czasochłonność** Wymaga więcej czasu na przygotowanie i analizę niż tradycyjne ocenianie.
Zwiększa zaangażowanie uczniów Uczniowie czują się bardziej odpowiedzialni za własne postępy, stają się aktywnymi uczestnikami lekcji.	**Trudności z wdrożeniem** Wymaga zmiany sposobu myślenia nauczycieli, uczniów i rodziców – co bywa trudne.
Rozwija umiejętność samooceny i autorefleksji Uczniowie uczą się myślenia o własnym uczeniu się (metapoznanie).	**Brak standardów i porównań** Trudniej porównywać uczniów między sobą – może to być wyzwaniem np. przy rekrutacjach.
Daje nauczycielowi bieżącą informację zwrotną Nauczyciel może natychmiast dostosować metody pracy do potrzeb uczniów.	**Brak natychmiastowego efektu** Efekty widoczne są w dłuższym okresie – trudne do uchwycenia w krótkiej ewaluacji.
Buduje pozytywną relację nauczyciel–uczeń Uczeń odbiera nauczyciela jako osobę wspierającą, a nie tylko oceniającą.	**Wymaga wysokich kompetencji komunikacyjnych** Zarówno od nauczyciela (formułowanie informacji zwrotnej), jak i ucznia (przyjmowanie i wdrażanie).
Zwiększa motywację wewnętrzną Zamiast koncentrować się na stopniach, uczniowie skupiają się na nauce i rozwoju.	**Wymaga szkolenia i wsparcia nauczycieli** Ocena kształtująca nie działa dobrze „intuicyjnie” – trzeba ją wdrażać świadomie.
Oparta na informacyjnej informacji zwrotnej Uczniowie otrzymują konkretne wskazówki, jak się poprawić, a nie tylko ocenę liczbową.	

O czym trzeba pamiętać?

- Mierzenie efektów jest ściśle powiązane z relacjami / klimatem uczenia się, których nie mierzymy, a które stoją przed uczeniem się – RELACJE przed EDUKACJĄ
- Monitorowanie uczenia się odbywa się poprzez tworzenie okazji do gromadzenia i analizy na bieżąco dowodów uczenia się (rola nauczyciela ale z włączaniem ucznia, we współpracy z innymi nauczycielami). MONITOROWANIE – SZUKANIE I ANALIZOWANIE DOWODÓW
- Monitorowanie dotyczy rozwijania kompetencji przekrojowych i przedmiotowych (ważne, by zaczynać od przekrojowych, w ich ramach dostrzegać przedmiotowe) – OD OGÓŁU DO SZCZEGÓŁU
- Przy planowaniu celów konieczne jest ustalenie „czego chcę nauczyć?” i „jakie kompetencje chcę rozwinąć?”, czyli jak na kształtowanie umiejętności nakładać treści? NIE TYLKO WIEDZA
- ZBIERANIE DOWODÓW TO NIE JEST PROCEDURA USTALANIA STOPNI.

Narzędzia i wskazówki do obserwacji uczenia się uczniów

Karty obserwacji postępów ucznia ○ Prosta karta, w której nauczyciel notuje konkretne umiejętności i postępy ucznia. ○ Obserwuj, czy uczeń potrafi zastosować nową wiedzę w zadaniach. ○ Przykładowe kryteria: samodzielność, poprawność wykonania zadania, użycie nowej terminologii.	**Formułowanie pytań otwartych** ○ Zadawaj pytania, które wymagają wyjaśnienia, argumentacji lub przykładu (np. „Jak rozumiesz...?”, „Dlaczego tak się dzieje?”). ○ Odpowiedzi pokazują poziom zrozumienia, a nie tylko pamięć.	**Samoocena i refleksja ucznia** ○ Na koniec lekcji lub tematu poproś uczniów, aby napisali krótką odpowiedź na pytanie: „Co dziś nowego zrozumiałem?” lub „Co sprawiło mi trudność?” ○ Pomaga uczniowi świadomie ocenić własne postępy.	**Portfolio ucznia** ○ Gromadzenie prac, projektów, notatek, testów i innych dowodów nauki. ○ Pokazuje rozwój umiejętności na przestrzeni czasu. ○ Można ustalić z uczniem, co dodać do portfolio.
Obserwacja aktywności podczas lekcji ○ Czy uczeń zadaje pytania? ○ Czy angażuje się w dyskusję? ○ Czy potrafi poprawić błędy na podstawie informacji zwrotnej?	**Mini-prezentacje lub „naucz kogoś”** ○ Poproś ucznia, by krótko wyjaśnił innym temat, którego się nauczył. ○ Uczenie innych wymaga dobrego rozumienia materiału.	**Mapy myśli i schematy** ○ Zachęcaj uczniów do tworzenia graficznych podsumowań tematów. ○ Pozwala zobaczyć, jak organizują i rozumieją informacje.	**Testy formujące i krótkie quizy** ○ Krótkie sprawdziany po omówieniu tematu, z szybkim omówieniem błędów. ○ Służą jako informacja zwrotna dla ucznia i nauczyciela.

Jak wdrożyć te narzędzia?

- Zacznij od jednego lub dwóch, np. kart obserwacji i pytań otwartych.
- Regularnie angażuj uczniów w samoocenę i refleksję.
- Zachęcaj uczniów do aktywności i wyrażania własnego zdania.
- Korzystaj z OK zeszytu, portfolio i mini - prezentacji, aby zobaczyć postęp w dłuższej perspektywie.

I jeszcze jedno - wymagania

Art. 44b ust. 8. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców o:

1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;

2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;

3) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych

Wymagania edukacyjne to oczekiwane przez nauczyciela osiągnięcia ucznia, które są niezbędne do uzyskania śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych.
Wymagania są formułowane w oparciu o program nauczania, który powstaje na bazie podstawy programowej.

Dz.U. 2024 poz. 750

Na lekcjach edukacji obywatelskiej realizuj podstawę programową, a nie podręcznik.
Podręcznik do edukacji obywatelskiej
Program nauczania można, a nawet warto zmodyfikować do swoich warunków.
Program nauczania edukacji obywatelskiej
Na podstawie programu nauczania są określane wymagania edukacyjne niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych
Klucz do realizacji przedmiotu
Podstawa programowa edukacji obywatelskiej

Dziękuję za uwagę
Janina Stojak